

Pompeu Fabra: la seva vida a Badalona

M. MERCÈ MONTAGUT I BARBARÀ (doctora en Filosofia i Lletres / secció de Filologia Romànica)

Aquest treball és la continuació del que publicàrem en l'anterior revista LLENGUA NACIONAL, núm. 58. Igual que aquell, s'havia publicat l'any 1989 en el *Butlletí* de la DEC d'Òmnium Cultural, on s'explicaven les activitats culturals que Fabra va desenvolupar a Badalona. L'autora, ella mateixa badalonina, exposa la cara humana de Fabra, l'home, tal com el recorden els badalonins.

Pompeu Fabra va viure a Badalona més de vint-i-cinc anys, des de l'octubre de 1912 fins a l'any 1939, quan va marxar cap a l'exili.

Durant aquest temps va tenir tres domicilis; el primer al carrer Reial (avui, de Francesc Layret), número 164, que era una casa humida i freda en la qual s'havia de posar guants, barret i abric per a treballar i no entumir-se; el segon domicili va ser a la Rambla, al tros anomenat de Santa Madrona, al número 33, i hi va viure poc temps; finalment es traslladà a la casa més coneguda i típica de Badalona, al carrer de la Mercè, número 34; aquí hi va viure deu anys i és la casa que més recordem els badalonins. Fabra va anar a viure a Badalona perquè la seva filla Teresa, que estava delicada de salut, necessitava bany de mar i perquè el Mestre s'havia acostumat a viure en una ciutat petita (a Bilbao vivia a Begoña, poble de la vora) i preferia més una ciutat com Badalona que no pas la gran Barcelona.

A Badalona, moltes persones d'edat avançada (a qui es van fer diferents preguntes l'any 1985, amb motiu de les Festes Fabra que s'hi van celebrar) encara recorden la figura de Pompeu Fabra, aquell senyor tan savi que agafava cada dia el tramvia per anar a Barcelona. Era «un senyor de mitja estatura, flac, ossat, d'una presència modesta però real, vestit de gris... era caut, circumspecte, silenciós, pausat, lent, d'acolliment amable», segons el retrat que en fa Pla en *Homemots*. Guansé, en la biografia que fa del Mestre, confirma aquesta apreciació i hi afegeix que era simpàtic, que parlava amb tothom, que era senzill, joiós, que no duia mai res de metàl·lic, com agulles, cadenes, rellotges, etc.

Aquest Pompeu Fabra era el qui els badalonins veien agafar cada dia el tramvia, ja que era un enamorat d'aquest mitjà de transport. Sempre portava un paquet amb els seus apunts ficats dins una bossa de paper; en aquesta bossa Fabra hi feia operacions matemàtiques (era enginyer químic) o s'entretenia a fer la seva feina. Ara bé, si trobava persones amb qui parlar, no defugia la conversa, fins al punt que el viatge diari amb tramvia es convertia en una mena de tertúlia; entre els qui s'hi trobaven, hi havia Pau Rodon, Francesc Vall, A. Vivas o David Aubà, la majoria mestres o col·legues, com Pau Rodon, promotor de l'Escola Municipal d'Arts i Oficis, de la qual el mateix Pompeu Fabra va ser el primer director.

Les anècdotes d'aquests viatges són infinites. Per exemple, la d'aquella vegada que el tramvia va trigar tant a arribar a Barcelona que, en arribar-hi, Pompeu Fabra no es mogué de dalt per tornar tot seguit a Badalona. Una altra anècdota curiosa és que una vegada el *Foronda* (aquest és el nom que donaven al tramvia, perquè l'amo de la companyia era el marquès de Foronda) sortí a les vuit del vespre de Barcelona i no arribà a Badalona fins a les set del matí, ja que hi havia una gran nevada i el cobrador havia d'anar traient la neu perquè el tramvia pogués passar. Fabra i P. Rodon van tenir la flegma de no abandonar el vehicle i passar tota la nit en el viatge. Fabra era així, no s'impacientava mai quan el tramvia anava a deshora; ell deia que havia sortit a l'hora de casa seva (molt propera a la parada, tant la del carrer Reial com la del carrer de la Mercè) i que no hi podia fer res si el tramvia anava malament.

De vegades, però, si no trobava company idoni, el Mestre preferia treballar; llavors, algun dels qui el coneixien es posava al seu costat en silenci per evitar que algun desconegut pogués destorbar el Mestre, el qual en aquests casos agràia la deferència. David Aubà, mestre de l'Escola Catalana, fundada a Badalona per Marcel·lí Antich, explica també aquest fet, del qual ell mateix havia estat protagonista.

La revista *Joia*, en el número d'abril de 1928, explica un fet curiós esdevingut al tramvia; en un article titulat «L'últim paraigua de Pompeu Fabra», signat per Josep Maria Jordi, es diu que a Fabra no li agradava anar amb paraigua, perquè sempre li passaven incidents amb aquest estri: se li plegava del revés, se'l deixava a tot arreu, etc. L'incident del tramvia va posar punt final al costum de dur paraigua. Un dia, que plovia a bots i a barrals, anava amb tramvia (i com sempre fumava amb pipa); tenia el paraigua mig obert al seu costat; de sobte se sentí una forta pudor de cremat; Fabra mirà d'on provenia i veié que havia caigut cendra de la seva pipa al paraigua i que aquest començava a socarrimar-se; sense immutar-se agafà el paraigua, obrí la finestra i el llençà al mig del carrer. Mai més no dugué paraigua; quan plovia, obria les ales del barret i aguantava el xàfec impertèrrit.

Els badalonins veien Fabra en molts altres llocs on el duïen les seves necessitats o aficions. Per exemple, era freqüent veure'l a la platja, on tenia una barraca en una penya anomenada El Pop, de la qual, segons diu Passerell, fins i tot fou president. Hi anaven ell i les seves filles i fruïen durant hores de l'aigua, mentre practicaven la natació.

L'altre esport predilecte de Fabra era el tennis. Així que va arribar a Badalona començà a practicar-lo; de primer a les pistes del Law-Tennis Club, del qual fou també president. La seva filla Carola va arribar a ser-ne campiona. Després jugà en altres pistes, fins i tot al Masnou i a les pistes que la S.A. Cros tenia a Badalona.

Entre les aficions de Fabra hi havia la de jugar a escacs. Era bon jugador, tant que el seu adversari habitual, el seu metge de capçalera, mai no aconseguí de guanyar-lo. També jugava al tresillo. Solia fer-ho al Centre Badaloní, després anomenat Casino, on al principi ningú no el coneixia; més tard, quan els socis van descobrir qui era aquell que tantes vegades havia jugat amb ells, van quedar molt sorpresos.

Fabra també era amant dels animals. Li agradaven els gats. Això va començar perquè les seves filles van trobar un gat malalt al carrer, el van dur a casa i el van curar; però el gat era gata i aviat la família augmentà; de llavors ençà sempre va tenir gats a casa, pels quals el mestre sentia especial tendresa.

Fabra anava en una barberia propera de casa seva anomenada can Marot, on tenien un lloro que sabia dir els cognoms dels clients habituals, però el nom de Fabra no el deia bé, sempre deia: «Hola, Cabra!» Fabra, pacientment, li deia: «El meu cognom és Fabra», però el lloro no digué mai correctament el nom del Mestre.

Que Fabra era llaminer, tothom ho sabia. Els seus deiebles sabien que una capsa de dolços o uns bombons de xocolata eren un obsequi que mai no defugia. Dues anècdotes corroboren aquest punt. Moltes vegades comprava un pastís a Barcelona per dur-lo per postres a casa; ara bé, el pastís no arribava gairebé mai a Badalona. Assegut al tramvia, el Mestre anava picant, picant, fins que no en quedava ni un bocí. En arribar a casa deia tímidament:

«Avui n'he feta una!», i les seves filles reien perquè ja sabien què havia fet.

Pels volts de Nadal el Mestre i els seus amics anaven a fer tertúlia a cals germans Sayol, els quals tenien una adrogueria, i, com que era època de feina, els reunits ajudaven a fer paquets de neules, que havien de ser de cent unitats cada un. Fabra, de tant en tant, deia: «Aquesta s'ha trencat, la trec», i se la menjava; d'aquesta manera anava menjant neules mentre durava la tertúlia.

Fabra era també allò que se'n diu una savi distret: de vegades, encaboriat, entrava a la casa del veí, ja que les cases del carrer on vivia eren totes iguals i normalment ningú no tancava amb clau; en aquests casos, en adonar-se de l'error, deia: «Perdó, ja m'he tornat a equivocar.» I reculava ràpidament cap al carrer.

Hom explica una altra anècdota curiosa. El Mestre, arribat vora la via, anava a passar quan un tramvia s'acostava; un vianant, que ho veia i el coneixia, el va avisar: «Compte, Mestre (a Badalona tothom l'anomenava Mestre, el Mestre Fabra, a causa del respecte que li tenien), ve el tramvia.» Però el Mestre continuà caminant; el vianant repetí la frase i el Mestre tampoc no s'aturà; llavors digué: «Cuidado, Mestre, ve el tramvia.» Aleshores Fabra es va aturar. ¿Havia sentit l'advertència del perill, o el féu reaccionar la incorrecció lingüística?

D'anècdotes de Fabra a Badalona se'n contenen moltes. Les que hem reproduït són recollides de diverses biografies del mestre, d'articles publicats en revistes badalonines o referides pels mateixos testimonis. Encara són molts els badalonins que recorden Pompeu Fabra. El pas de Fabra per Badalona no fou únicament físic, sinó també espiritual. Ell marca dos moments importants de la història de Badalona: la creació de l'Escola Municipal d'Arts i Oficis, de la qual fou fundador i director, i el moviment cultural que tingué com a centre Badalona, a finals dels anys vint (fundació de Proa, Escola Catalana) i d'on també fou un dels principals artífexs. Tot això en el moment culminant de la seva tasca lingüística. Per això podem dir que la magna obra de Fabra va ser feta a Badalona i per un badaloní. Prova d'això la tenim en el rastre deixat en el *Diccionari general de la llengua catalana*, on apareixen dues paraules ben badalonines, *badiu* i *micaco*. L'entrada *badiu* hi és definida com a «Eixida d'una casa sense cobrir o formant porxada, segons les contrades», i en posa un exemple: «Al darrera hi ha un badiu amb un safaretget i quatre plantes.» I fins i tot en dóna un derivat: *badívol*. En l'entrada *micaco*, diu: «Fruit del nesprer del Japó.» És a dir, una nespra.

Per tot això, el nom de Fabra no es pot separar de Badalona, i és on més homenatges li han estat retuts: en 1935, en 1968, a desgrat de les circumstàncies, i en 1985 amb motiu de la celebració de les XVII Festes Populares de Cultura Pompeu Fabra i que dugueren a l'elaboració d'aquests dos articles que us hem presentat. ◆

NOTA: Per a eleborar alguna d'aquestes parts ens hi han ajudat aquestes obres:

— Pompeu Fabra, *Diccionari general de la llengua catalana*, E.D.H.A.S.A., 1968.

— Jaume Passarell i Ribó, *Pompeu Fabra*, 1938.

— Josep Pla, *Obres Completes*, vol. XX, Selecta.

— Domènec Guansé, *Pompeu Fabra*, 1964.